

MONITORING ZDRAVOTNÍHO STAVU OBYVATELSTVA VE VZTAHU K VENKOVNÍMU A VNITŘNÍMU OVZDUŠÍ

MUDr.H. Kazmarová
RNDr.B.Kotlík
Státní zdravotní ústav Praha

MZSO - začátek

- Stav společnosti
- Stav životního prostředí
- Příklad regionálního systému v ostravsko-karvinské oblasti
Materiál schválený usnesením vlády č.369/1991
 - Projekt 1992
 - Zahájení 1994

MZSO - začátek

Cíle

- Popis zdravotního stavu obyvatelstva a charakteristika kvality venkovního ovzduší.
- Zhodnocení trendu vývoje sledovaných ukazatelů.
- Posouzení a zhodnocení zdravotních rizik sledovaných parametrů.
- Zhodnocení situace v zátěži obyvatelstva vybranými škodlivinami ve vnitřním prostředí.

MZSO - začátek

Monitoring vycházel z:

- existující sítě stacionárních stanic hygienické služby
- zkušeností se sledováním zdravotního stavu v HS
- kompetencí v oblasti ochrany ovzduší (MZ ČR * MŽP)
- Stavů ovzduší v roce 1993

MZSO - Vývoj a změny

- Redukce počtu stanic HS ze 130 na 47
- Ukončení měření SO_2 , na části stanic i NO_x a CO
- Snížení počtu vzorků aerosolu pro analýzy kovů
- Ukončeno sledování Zn, zavedeno sledování Mn, organických látek (VOC, PAU), $PM_{10/2,5}$,
- Monitoring vnitřního ovzduší

MZSO - Vývoj a změny

- Sledování ukazatelů ZS
- Zpracování dat
- QAQC

Monitoring zdravotního stavu

Incidence ARO

- 1994 - zahájení, od r. 1995 26 měst, cca 120 lékařů a 200 000 pacientů

Prevalence alergických onemocnění u dětí

- 1995 - pilotní studie
- 1996 a 97 - 1. etapa (17 měst)
- 1998 - studie případů mnohočetných alergií
- 2000 - studie u 17 letých
- 2001 - 2. etapa (17 měst)
- 2006 - 3. etapa (17 měst)

Hospitalizace pro akutní stavy dýchacího ústrojí a návštěvy na pohotovostech

- 1997 a 98 - 9 měst

MZSO - současnost

Výstupy a dostupnost informací

- Odborné zprávy jednotlivých subsystémů
- Tištěná forma - vždy v červenci
- Informační CD
- Na www.szu.cz, jak dílčí výstupy tak celá zpráva ke stažení včetně druhé části zaměřené na jednotlivá sídla

Využívání dat v praxi

MZSO - Současnost

Požadavky na informace z MZSO

- Možnost hodnocení dlouhodobých trendů
- stabilita dat
- Pokrytí koncentrační variability v rámci sídel v ČR
- Možnost orientačního hodnocení expozice z venkovního ovzduší a vnitřního ovzduší (mobilní měřicí systémy)

BUDOUCNOST (...?...)

- Spektrum látek (aerosol, SO_2 , VOC)
- Analýzy
- Reprezentativnost
- Interpretace dat, propojení měřených hodnot s modelovanými
- Využívání výstupů
- Kvalita vnitřního prostředí

Malé shrnutí

Každá výroční zpráva za subsystém I. obsahuje:

- Souhrn aktuální legislativy
- Kompletní tabelární a grafické zpracování dat o kvalitě venkovního a vnitřního ovzduší a sledovaných parametrech zdravotního stavu (MONARO, alergie)
- Komplexní hodnocení kvality ovzduší (index kvality ovzduší - IKO, plnění imisních limitů a samozřejmě část věnovanou hodnocení zdravotních rizik)
- Souhrn a závěry

www.szu.cz/chzp/ovzdusi/index.htm

Vývoj zpracování dat (co se nevyvíjí je odsouzeno k zániku..)

- Tabelární a grafické souhrny
- Interpretace ve vazbě na sídla

(Jednalo se sice o základní deskripci, ale další využití těchto výstupů, zvláště ve vazbě na hodnocení zdravotních rizik bylo nemožné až neférové).

- Od měst k typickým městským lokalitám
- Skupinové hodnocení - vyšší reprezentativnost výstupů

Nejproblémovější částí hodnocení zdravotních rizik je stanovení expozice

Přitom

- Pokud už je v místě měření, tak se jedná o jednu/dvě měřicí stanice - většina lokalit je nepokryta měřením.
- Representativnost stanic instalovaných v sídlech je v řádu stovek metrů až jednotek kilometrů.
- Bodová staniční měření je velmi obtížné provázat s demografickými údaji.
- Modelová zpracování selhávají právě u látek, které jsou ze zdravotního hlediska „nejzajímavější“ tj. u aerosolu, persistentních sloučenin, prvků

Zkušenosti říkají, že

- využití bodově ohraničených omezeně representativních staničních měření nebo významnými a navíc obtížně kvantifikovatelnými nejistotami zatížených modelových zpracování se ukazuje jako nedostačující;
 - možnou cestou ke zlepšení reprezentativnosti dat získávaných ze stacionárních stanic v sídlech je zobecnění a pochopení významu získávané informace;
 - pro hodnocení potenciální expozice obyvatel je nutno reálná data z měřicí sítě v sídlech provázat s dalšími informacemi. Primárně s demografickými údaji - zvláště s podklady o hustotě a struktuře osídlení.
- Cílem je adresnost a obecnost získané informace.

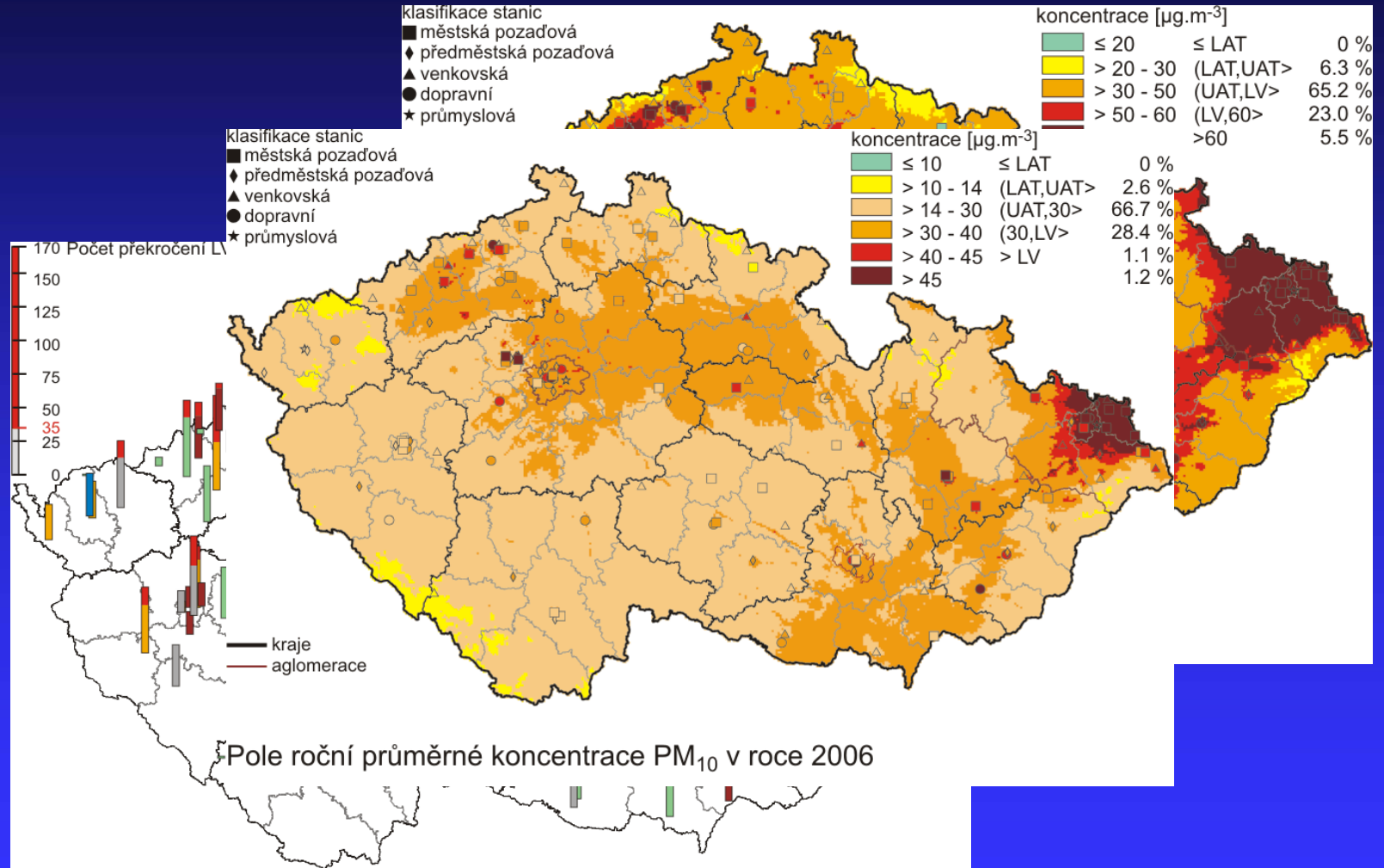

Naměřené hodnoty bývají zpracovány a prezentovány různě (jak kdo snese).....

- tabelární zpracování ve formě středních hodnot či alespoň náznaku rozdělení souboru dat (koncentrační třídy, hodnoty kvantilů...)
- grafická zpracování středních hodnot za sídla nebo za jednotlivé stanice
- kartodiagramy ...
- modelové izokoncentrační vrstvy vycházející z emisních bilancí založené primárně na rozptylu škodlivin tj. změně koncentrace v závislosti na vzdálenosti od zdroje, meteorologických podmínkách, topografii terénu a emisních faktorech
- Krigingem či lineárními interpolacemi získané izokoncentrační vrstvy vycházející z měřených hodnot

PM₁₀

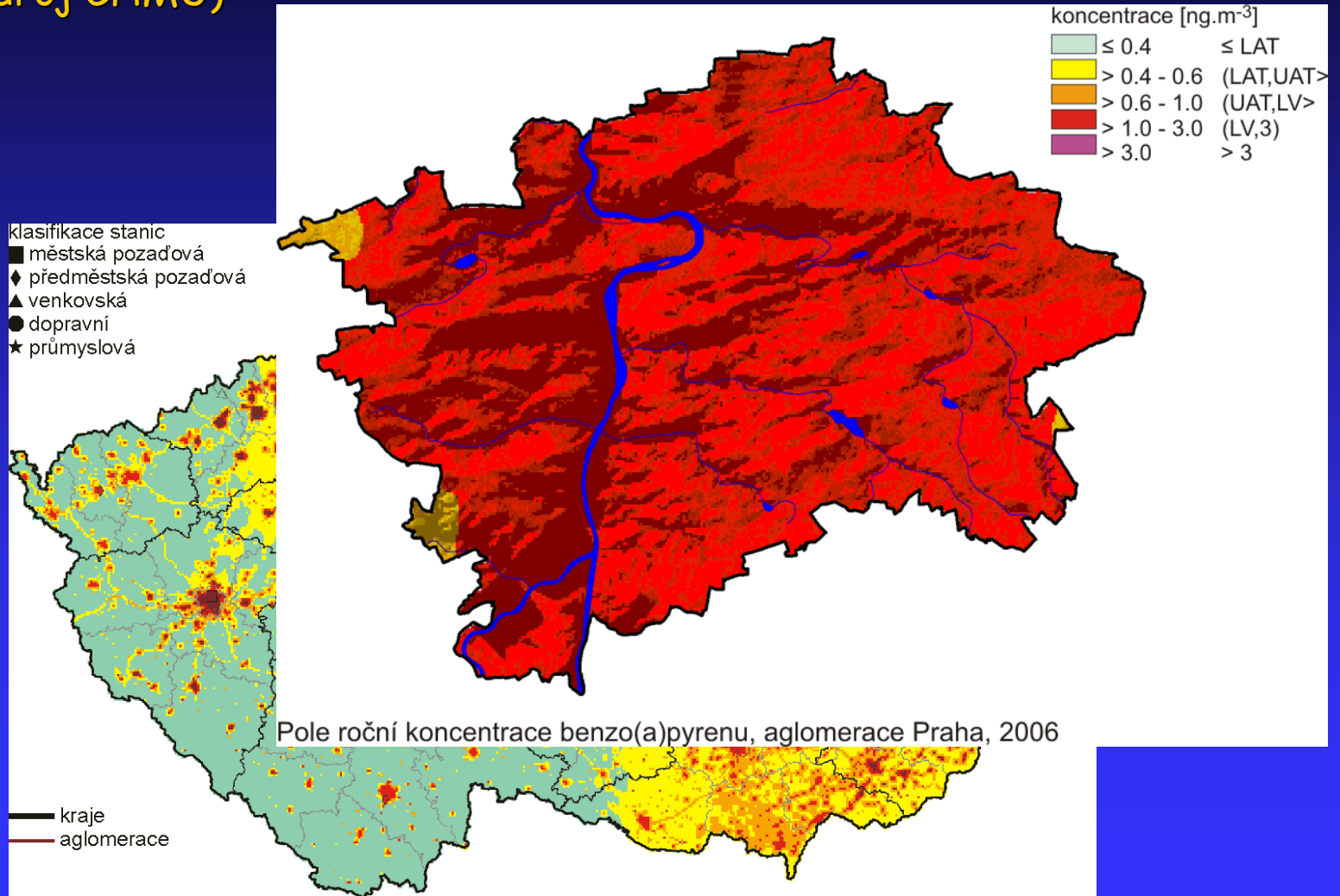
(2006
zdroj ČHMÚ)

Počty překročení imisního limitu pro nejvyšší 24h koncentrace PM₁₀, 2006

BaP

(rok 2006
zdroj ČHMÚ)

Lze to ale „zkusit“ i jinak

Kategorizací existujících většinových typů městských lokalit a jejich „skupinovým“ zpracování s následným zobecněním získaných výsledků i do neproměřovaných lokalit.

- kategorizace stanic a typů městských lokalit - vychází z kritérií EUROAIRnet tj. z 97/101/ES: Rozhodnutí Rady ze dne 27. ledna 1997, kterým se zavádí vzájemná výměna informací a údajů ze sítí a jednotlivých stanic měřících znečištění vnějšího ovzduší v členských státech, Official Journal L 035, 05/02/1997 P. 0014 - 0022)
- (kategorie i rozdělení zahrnutých stanic lze nalézt v odborné zprávě za rok 2006 a na http://www.szu.cz/chzp/ovzdusi/mzso/documents/p_2.htm)
- použitá kritéria akcentují variabilní podíl intenzity okolní dopravy, podíl jednotlivých typů zdrojů vytápění a případnou zátěž významným průmyslovým zdrojem

Hypotéza

„v městských lokalitách s podobnou topografickou charakteristikou, strukturou a dynamikou zdrojů znečištění ovzduší, dopravní zátěží a účelem využití (obytná, průmyslová, dopravní, obchodní...) budou imisní charakteristiky, sezónní chování a dlouhodobé trendy podobné“. Tedy lze získané výstupy, i když s určitou mírou nejistoty, zobecňovat.

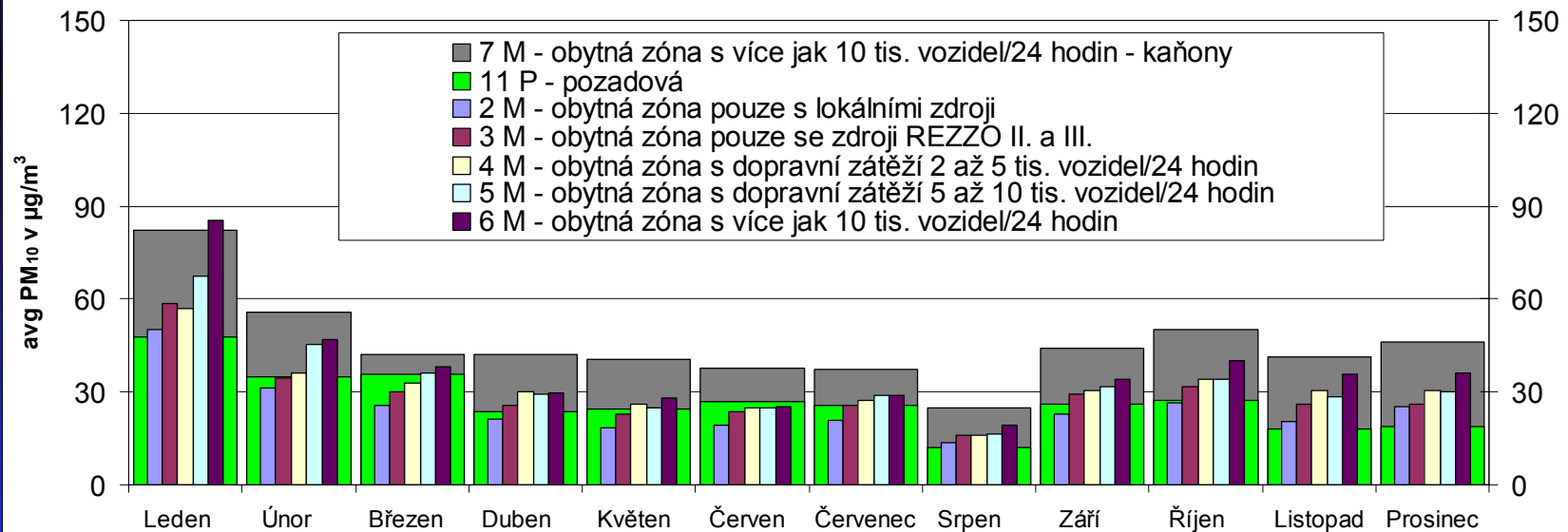
Dílčí postupy hodnocení a interpretace dat, postupy zpracování v GIS až do fáze hodnocení zdravotních rizik byly ověřeny na studii v Liberci v roce 2005.

Základním omezením jsou

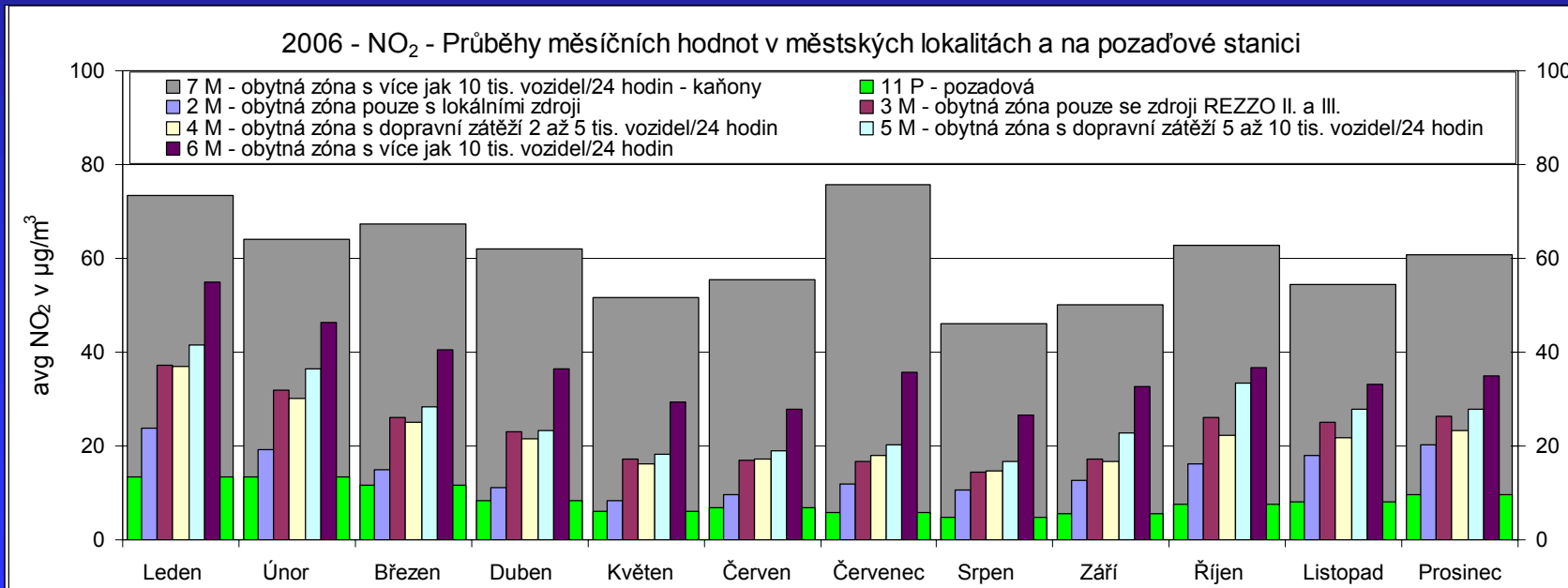
- změny v časové linii tj. dynamika zdrojů, nejistoty/chyby při kategorizaci stanic
- nemožnost postižení specifických látek/zdrojů - převážně průmyslových

Měsíční a roční hodnoty - PM₁₀

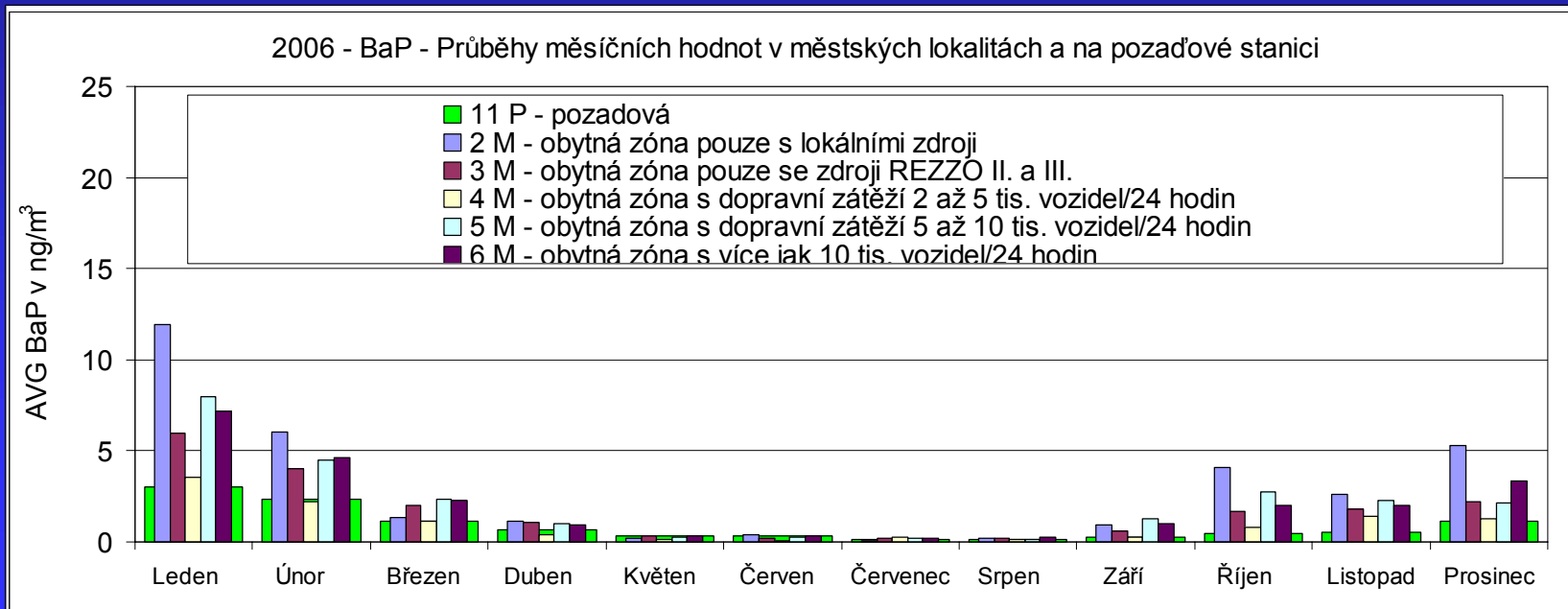
2006 - PM₁₀ - Průběhy měsíčních hodnot v městských lokalitách a na pozadové stanici

Měsíční a roční hodnoty - NO₂

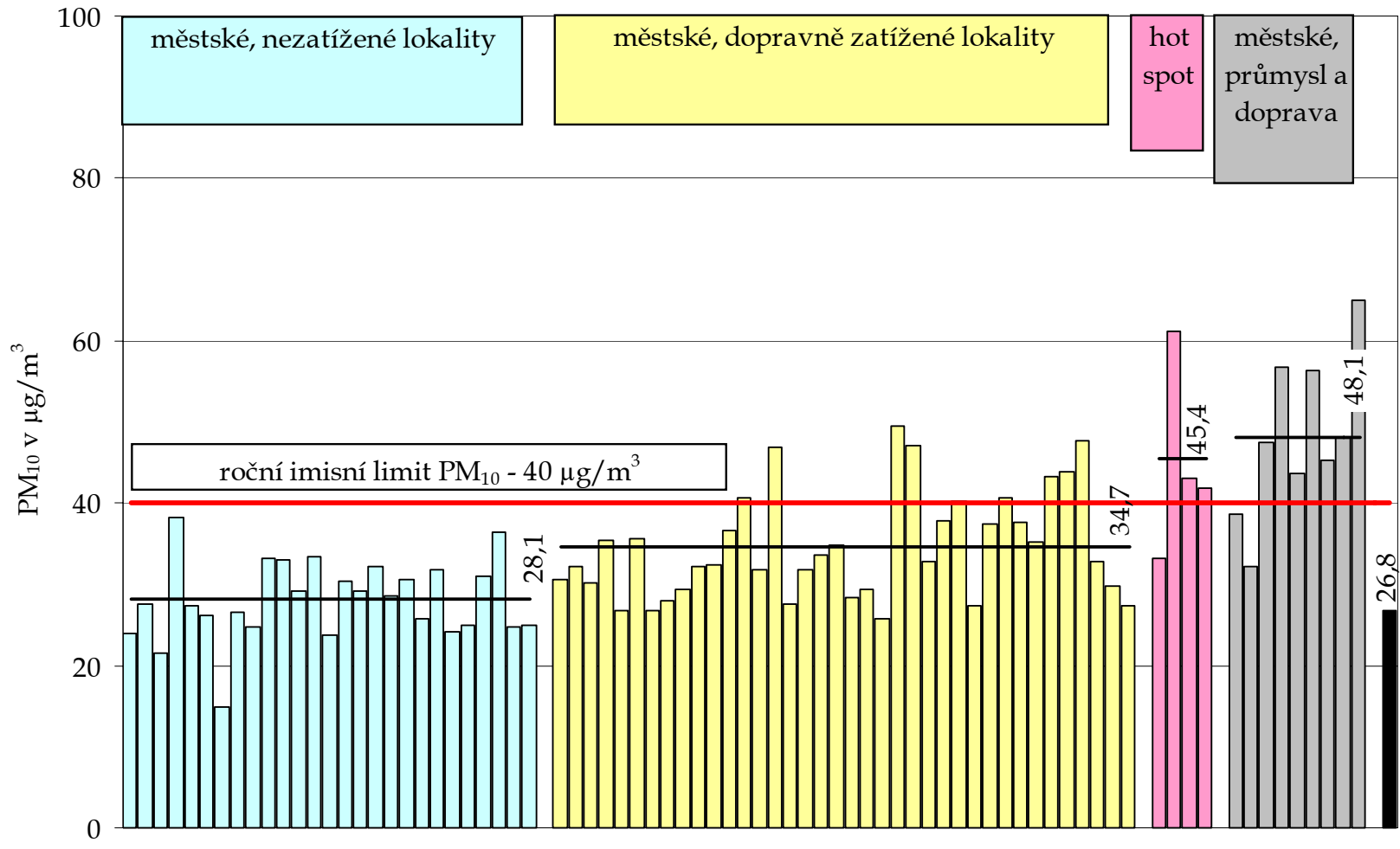

Měsíční a roční hodnoty - BaP

Když se to dá dohromady

Roční aritmetické průměry PM₁₀ v ovzduší městských lokalit v roce 2006

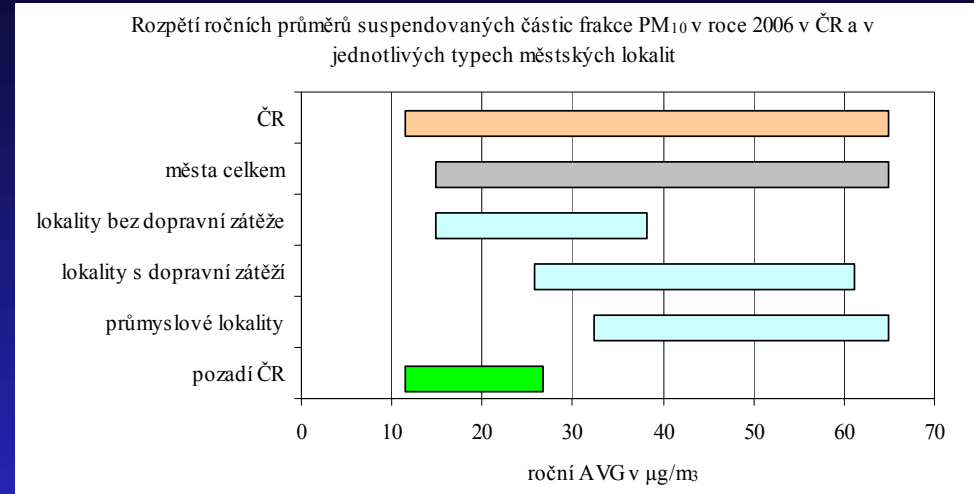

Pokud použijeme uvedené pro
hodnocení zdravotních rizik

Jen část pozad'ových lokalit a městských lokalit bez dopravní zátěže je charakterizována zátěží suspendovanými částicemi, která neznamená podstatné zdravotní riziko. Města již od mírné zátěže dopravou spolu s lokalitami ovlivněnými průmyslem

představují pro obyvatele nezanedbatelné zvýšení zdravotního rizika.

Sumárně - při počtu zemřelých 104,4 tisíc obyvatel ČR v roce 2006 lze z uvedených dat odhadnout, že navýšení celkové úmrtnosti způsobené expozici suspendovaným částicím frakce PM₁₀ bylo v rozsahu od 1 745 do 12 418 osob.

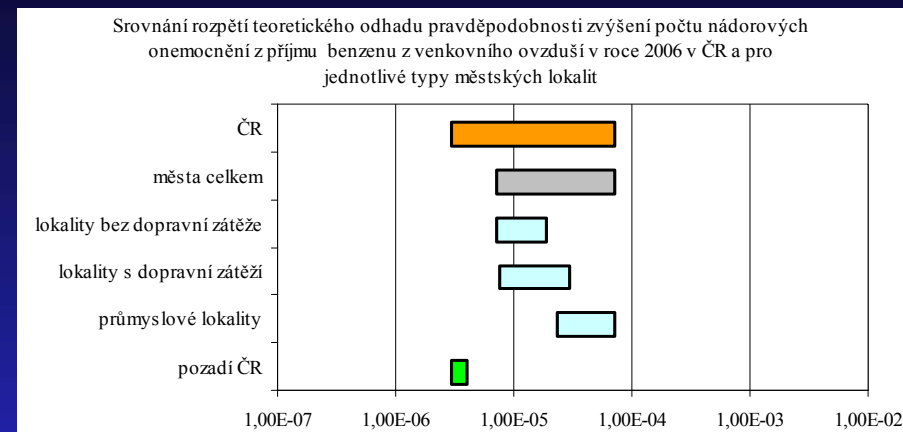

Roční průměry rok 2006	PM ₁₀ (µg/m ³)		% navýšení celkové úmrtnosti	
	min	max	min	max
ČR	11,4	64,9	-	13,5
Města celkem	14,9	64,9	-	13,5
Lokality bez dopravní zátěže	14,9	38,2	-	5,5
Lokality s dopravní zátěží	25,8	61,1	1,7	12,3
Průmyslové lokality	32,3	64,9	3,7	13,5

Benzen

Odhadovaná ILCR z potenciální expozice koncentracím benzenu se v městských lokalitách pohybuje od několika případů na 100 tisíc až na 1 milión obyvatel za 70 let. V průmyslových lokalitách

je hodnota individuálního rizika vyšší a představuje teoreticky 2 až 7 případů na 100 tisíc obyvatel. Vyjádřeno populačním rizikem, kdyby v celé České republice byly koncentrace benzenu v ovzduší stejné jako v nejzatíženější průmyslové oblasti, představovala by tato expozice riziko přibližně 10 případů za rok na 10 miliónů obyvatel.

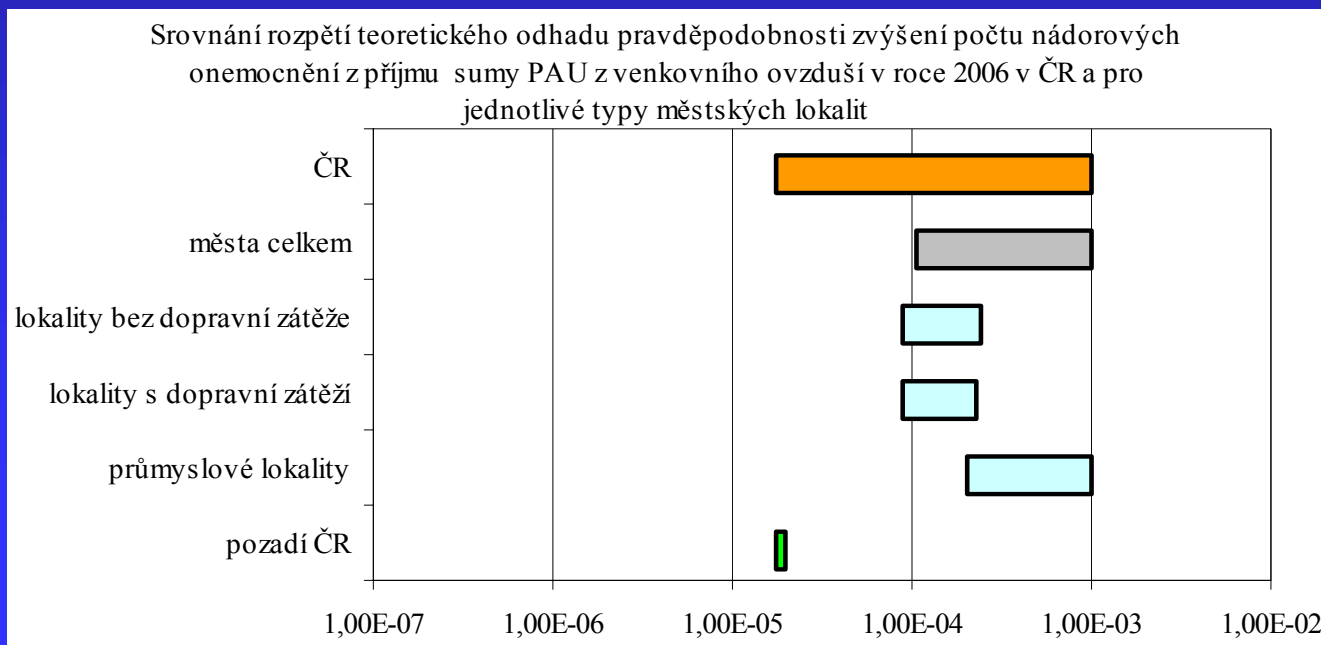

Benzen	roční průměry ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)		karcinogenní riziko (ILCR)		populační riziko	
	min	max	min	max	min	max
2006						
ČR (10 mil. obyvatel)	0,50	12,10	3,00E-06	7,26E-05	0,43	10,37
města (nad 5 tis. – 5 mil. ob.)	1,20	12,10	7,20E-06	7,26E-05	0,51	5,19
lokality bez dopravní zátěže	1,20	3,17	7,17E-06	1,90E-05	0,51	1,36
lokality s dopravní zátěží	1,27	4,90	7,59E-06	2,94E-05	0,54	2,10
průmyslové lokality	3,92	12,09	2,35E-05	7,25E-05	1,68	5,18

BaP

ILCR odhadované na základě potenciální expozice koncentracím PAU se v městských lokalitách pohybuje v rozmezí od 1 případu na tisíc až několika případů na 100 tisíc obyvatel za 70 let. Z toho v průmyslem ovlivněných lokalitách je ILCR vyšší než v ostatních městských lokalitách a představuje teoreticky 2 až 10 případů na 10 tisíc obyvatel. Vyjádřeno populačním rizikem, kdyby na území celé České republiky byly koncentrace PAU v ovzduší stejné jako v nejzatíženější průmyslové oblasti (Ostravsko-Karvinsko), představovala by tato expozice riziko přibližně 144 případů za rok na 10 miliónů obyvatel. V ostatních městských lokalitách bylo populační riziko několikanásobně nižší.

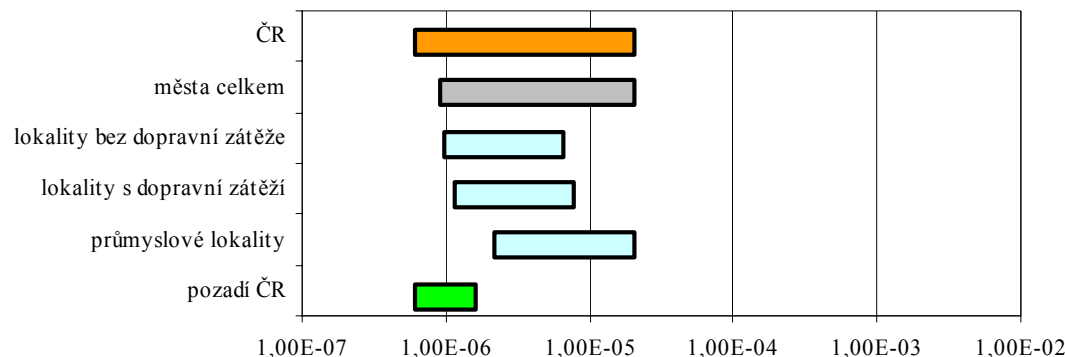
Suma PAU	roční průměry (ng/m ³)		karcinogenní riziko (ILCR)		populační riziko	
	min	max	min	max	min	max
2006						
ČR (10 mil. obyvatel)	1,82	70,70	1,75E-05	1,00E-03	2,50	143,55
města (nad 5 tis. – 5 mil. ob.)	8,50	70,70	1,05E-04	1,00E-03	7,49	71,77
lokality bez dopravní zátěže	8,01	24,96	8,92E-05	2,44E-04	6,37	17,41
lokality s dopravní zátěží	7,66	21,72	8,78E-05	2,26E-04	6,27	16,16
průmyslové lokality	19,03	70,95	2,01E-04	1,00E-03	14,34	71,94

ILCR odhadované na základě potenciální expozice koncentracím arsenu se v městských lokalitách pohybuje ve společensky přijatelném rozmezí několika případů na milión až 10 miliónů obyvatel

za 70 let. V průmyslových lokalitách je hodnota individuálního rizika o 1 řád vyšší. Vyjádřeno populačním rizikem, i kdyby v celé České republice byly koncentrace arsenu v ovzduší stejné jako v nejzatíženější průmyslové oblasti, nepředstavovala by tato expozice riziko větší než necelé tři případy za rok na 10 miliónů obyvatel.

Srovnání rozpětí teoretického odhadu pravděpodobnosti zvýšení počtu nádorových onemocnění z příjmu As z venkovního ovzduší v roce 2006 v ČR a pro jednotlivé typy městských lokalit

Arsen	roční průměry ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)		karcinogenní riziko (ILCR)		populační riziko	
	min	max	min	max	min	max
2006						
ČR (10 mil. obyvatel)	0,40	13,50	6,00E-07	2,03E-05	0,09	2,89
města (nad 5 tis. – 5 mil. ob.)	0,60	13,50	9,00E-07	2,03E-05	0,06	1,45
lokality bez dopravní zátěže	0,64	4,36	9,67E-07	6,55E-06	0,07	0,47
lokality s dopravní zátěží	0,76	5,25	1,14E-06	7,87E-06	0,08	0,56
průmyslové lokality	1,43	13,54	2,14E-06	2,03E-05	0,15	1,45

V kontextu přirozeného rizika
předčasného úmrtí,
které je $1 \cdot 10^{-4}$
se už jedná o významné hodnoty . . .

Souhrn

- Uvedený model je funkční pro NO_2 , SO_2 , suspendované částice, As, benzen a BaP, tj. pro indikátory spalovacích procesů - doprava, lokální topeniště, REZZO II...
- Výhodou je plošnost, obecnost a použitelnost získaných výstupů
- Problémem
 - jsou specifické, často výhradně průmyslové zdroje - Mn, Cr, Cd, některé VOC
 - je nedostatečná úroveň pokrytí typů lokalit
 - je dynamika zdrojů v okolí stanic - změny v krátkodobých horizontech. S tím souvisí změny v kategorizaci stanic.

Děkujeme Vám za pozornost

